

ԱՆԱՀԻՏ ԽՈՍՐՈՒՎԱ

ԱՍՈՐԻՆԵՐՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՑ ՀԵՏՈ

Առաջին համաշխարհային պատերազմի տարիներին երկտնորքական կառավարության ներշնչումով ու ղեկավարությամբ անագիտության դաժանությամբ կոտորածների ենթարկվեցին նաև ասորիները։ Սակայն նրանց ողբերգությունը դառնով իր ավարտին չհասավ։ Աշխարհավերսյուստերազմի տարիներին և նրանից հետո ասորական ժողովուրդը արյունաքամ էր լինում ինչպես եվրոպական մեծ քաղաքականության սադրանքների, այնպես էլ թուրք, քուրդ, իրանցի բռնավորների կազմակերպած կոտորածների ու հալածանքների հետևանքով։

Առաջին համաշխարհային պատերազմի ավարտն ու Օսմանյան կայսրության անկումն ասորիների մեջ ինքնավայրություն ստանալու հույսեր արթնացրեց։ Թուրքական իշխանությունների կողմից վարվող քաղաքականության հետևանքով անելանելի վիճակի մատնված ասորի ժողովուրդը ստիպված էր որոշակի հույսեր կսպել ռուսական և բրիտանական իշխանությունների հետ, որոնք շոտայ խոստումներ էին տալիս, որ ի հատուցումն իրենց ռազմական օգնության, պատերազմի հաղթական ավարտից հետո Նոյակ համաձայնության երկրները ասորիներին հնարավորություն կտան ստեղծելու անկախ պետականություն։ Օրորելով այս խոստումներով, և՛ ռուսները և՛ անգլիացիները թե՛ Օսմանյան Թուրքիայում և թե՛ Իրանում ասորիների արյան գնով լուծեցին իրենց համար մի շարք առաջնակարգ նշանակություն ունեցող ռազմաքաղաքական խնդիրներ և ի վերջո չկատարեցին իրենց խոստումները։

Դեռ 1918 թ. թուրքական յաթաղանից փրկված ասորի գաղթականներին մի մասը հասել էր Իրաքի Բա՛կուբա քաղաքը, իսկ մյուս մասը, որոնց թիվը հայերի հետ հասնում էր մոտ 50-60 հազարի, հասել էր Բաղդադ¹։ Այստեղ նրանց տեղավորել էին բրիտանական բանակի կողմից կառուցված ճամբարներում, ուր նրանք ապրում էին վրանային պայմաններում։ Ճիշտ է՝ գաղթականներն ապահովված էին սննդով, սակայն կենցաղային պայմաններն անտանելի էին։ Ականառեսներից մեկը վկայում էր, որ «սկզբնական շրջանում մահացողների թվաքանակը միջին հաշվով օրե-

կան հասնում էր 70-ից 80-ի: Հայերի և ասորիների դիակները հիվանդանոցից միանգամից գերեզմանոց էին տեղափոխում: Եվ քանի որ ասորի զաղթականների թվաքանակն այստեղ ավելի շատ էր, քան՝ հայերինը, հետևաբար նրանց գոհերի քանակը գերակշռում էր»²:

Մուղդուսի դաշնագրից հետո Օսմանյան Թուրքիան սկսեց իր գործերը հեռացնել Իրանական Ադրբեջանից: Ասորիները հույսը կապելով Անգլիայի հետ՝ պատրաստվում էին վերադառնալ իրենց նախկին տարածքները: Մակայն անգլիական հյուպատոս Սմիթը, Համադանում հանդես գալով ասորական դեկավարների ժողովում, հայտնեց, որ «Անգլիան պատրաստ է փոխարինել ասորիների հին ռուսական զենքը նոր անգլիականով»³, և ավելացրեց, որ «իրանական՝ կառավարիչները չեն ցանկանում, որ ասորիները վերադառնան Ուրմիա, այն էլ զինված վիճակում: Այժմ իրանական կառավարությունը բարեկամորեն է տրամադրված Մեծ Բրիտանիայի համդեպ, և ցանկալի է, որ Թեհրանի անգլիական դեսպանատանը մենք ունենանք ասորի ազգի ներկայացուցիչ: Այդ դեպքում միայն կարելի է կարգավորել իրանական կառավարության և ասորիների միջև ծագած հարցերը»⁴: Ժողովում որոշվեց անել այնպես, ինչպես առաջարկում են «դաշնակիցները»: Ասորական հրամանատարությունը հրաման արձակեց՝ հավաքել զենքերը, որի համար ստեղծվեց հատուկ համձմաժողով: Շատ չանցած, հայտնվեց անգլիական մի ջոկատ, որը վերցրեց հանձնած զենքը և, ասորի փախստականներին լցնելով մեքենաները, ուղևորվեց դեպի արևմուտք: Ասորիների մյուս մասը թաքնվեց լեռներում: Ինչպես պարզվեց հետագայում, ասորիներով լի այդ մեքենաները հասել էին Միջագետք: Այս կերպ թուրքական սպանդից վրկված ասորիները հայտնվեցին դաշնակից անգլիացիների իշխանության տակ: Այսպիսով, խաբված, լքված, մերժված այդ ժողովուրդը, որը մաշվել ու արյունաքամ էր եղել թուրք-քրդական հարվածներից, իր վերջին հույսը կապել էր Փարիզի խաղաղության վեհաժողովի հետ: 1919թ. այդ վեհաժողովին մասնակցում էին մի քանի ասորական պատվիրակություններ: Այստեղ էին ասորիների հոգևոր առաջնորդ Մար-Շիմունը, քաղդեացի ասորիների պատրիարք Ջոզեֆ Էմմանուել Թոմասը, որոնք իրենց հետ բերել էին առանձին ծրագրեր: Նշենք, որ ասորական պատվիրակությունների նախագծերն իրարից գրեթե չէին տարբերվում: Որոշվեց, որ պետք է ելույթ ունենա պատվիրակությունների մեջ ամենից հեղինակավորը՝ փաստաբաններ Սայիդ Անտուտն Նամեկի, Ռուստեմ Նեջիբի և դոկտոր Ժան Ջեբունիի գլխավորությամբ, որը ժամանել էր Կ. Պոլսից: Վերջիններս համդես եկան նախ՝ ինքնավար, ապա ասորական անկախ պետություն ստեղծելու առաջարկով: Ըստ այդ ծրագրի, ասորական ինքնավար պետության մեջ պետք է մտնեին Դիարբեքիլի, Մոսուլի վիլայեթները, Ուրֆան, Տեր-Ջորը, Բիթլիսի վիլայեթի Սդերդ սանջակը, Ալեքսանդրեթի նավահանգիստը և Շաղ էլ Արսբ գետի տարածքը՝ Պար-

սից ծոցում: Սակայն այստեղ ասորիներին սպասում էր դառն հիասթափությունը, որովհետև ռստորական պոթբեմ. որպես այսպիսին, մեծ պետությունների համար գոյություն չունեի: Ասորական անվանի գործիչ յոկտոր Ֆոնանը Փարիզում հանդիպումներ ունեցավ աշխարհի ուժեղների՝ Կենամանյո, Լալոյ, Ջորջի, Կալլոյ Վիլսոնի մերձավորագույն խորհրդական զնդապետ Հաուզի և այլոց հետ: Փարիզում սակայն հասկացքին. որ Յոնանն այնտեղ սնելիք չունի. որովհետև ասորական հարցը իբր թե լուծվելու է Լոնդոնում:

1920 թ. Սևրի վեհաժողովում քննության նյութ դարձավ նաև ասորական հարցը: Սևրի յաշնագրի 62-րդ հոդվածում ասվում էր, որ անհրաժեշտ է հաշվի առնել «ասորա-քաղղեացիների պաշտպանության կատարյալ երաշխիքները» երկու երկրներից ցանկացածում, այսինքն թուրքիայում կամ Իրաքում: Սակայն քննալակսնները կտրականապես միտեցին Սևրի պայմանագրի ճանաչումը: Իրենց յողծերի փոխարեն Սևրի յաշնագրի ասորիներին տվեց միայն «պաշտպանության երաշխիք», սայն էլ հետագայում ինքնավար Քուդստան ստեղծվելու դեպքում: Սևրի պայմանագրով Սոսուլի վիլայեթն անցավ Անգլիային՝ Նշենք. որ Սոսուլի վիլայեթը հարուստ նավթային և կարևոր ռազմավարական նշանակություն ունեցող տարածաշրջան էր: Բերրի հողերն ու նպաստավոր կլիման Սոսուլը դարձրել էին Մերձավոր Արևելքի կարևոր տնտեսական կենտրոններից մեկը: Հենց այստեղ էլ, որպես աշխատուժ և զինուժ պետք էին ասորիները: Սակայն նրանք ինքնական Միջագետք չէին գնա. իսկ անգլիացիները դա ստիպողական չէին կարող սնել: Նրանք չէին կարող հաշվի չառնել այն հանգամանքը, որ պատերազմի վերջում ասորիներն ունեին յոթ հազարանոց զինված բանակ: Եվ դա էր այն հիմնական պատճառը, որ անգլիացիները կազմակերպեցին Սար-Շիմոնի սպանությունը. իսկ Մալիք Յոնանին ուղարկեցին Թեհրանի սնգլիական հյուպատոսություն՝ որպես ասորական ներկայացուցիչ: Անգլիացիների այս քայլերին հետևեց նաև ասորի ազգի ռազմական առաջնորդ յեզեն-յար Ալա Պետրոսի ծերբակալությունը:

Ի վերջո անգլիացիների քնահաճ կամքով ասորիները դատասպարտվեցին ալլերու Իրաքի քրոյական ու արաբական բնակչություն ունեցող քնամական միջավայրում: Մովանահության ենթարկելու սպառնալիքով անգլիացիները ասորիներից կազմակերպեցին զինված ջոկատներ, ուլունք կռված էին պայքարել հակաանգլիական շարժումների դեմ և նպաստելու Մոսուլի հարցի լուծմանը:

1920 թ. ամռան վերջին, երբ ասորի գաղթականները զբաղված էին յրենց առօրյա հոգսով, արաբները պատրաստվում էին հարված հասցնել տեղի սնգլիացիներին և նրանց «հովանավորության տակ գտնվող» ասորիներին: Արաբների կողմից ճամբարը շրջափակելուց հետո, գաղթականների հարցերով պատասխանատու անգլիացի զնդապետ Ք. Օուե-

նը, հավաքելով ճամբարների ղեկավարներին՝ հայտարարեց. «Մենք շրջափակված ենք արաբներով: Սակայն անգլիացիներն իրենց ուժերով միայնակ չեն կարող ձեզ պաշտպանել: Մեզ հարկավոր է ձեր օգնությունը»: Ասորի գաղթականներն, իհարկե, օգնեցին անգլիացիներին՝ հակահարված հասցնելու արաբներին, որոնցից շատերն ընկան ասորի մարտիկների ձեռքով⁶:

1920 թ. սեպտեմբերի 13-ի դրությամբ ասորի փախստականների մասին անգլիական կառավարությանը հաշվետվություն ներկայացվեց. «Օգոստոսին ասորի գաղթականների ճամբարը հրդեհվեց: Բսուղալի և Բա'կուբայի ճամբարների 40 հազարի չափ ասորիներից 30 հազարը մեկնեցին Մոսուլի վիլայեթ, այնտեղից նպատակ ունենալով հասնել իրենց «սեփական երկիր»⁷: Անգլիացիներին, իհարկե, դա ձեռնտու չէր. նրանք ցանկանում էին ասորիներին պահել իրենց աչքի առաջ՝ Իրաքում: Այնուամենայնիվ ասորիների մի փոքր զանգված, ըստ երևույթին, իրոք շարժվել է դեպի այս տարածք, որովհետև 1927թ. Թուրքիայում կատարված մարդահամարի տվյալների համաձայն, Հաքյարիի տարածքում ապրում էին յոթ հազար ասորիներ⁸:

1921 թ. փետրվարի 21-ից մարտի 14-ը տեղի ունեցավ Լոնդոնի կոնֆերանսը, որտեղ Ֆրանսիայի և Իտալիայի առաջարկով վերանայվեց Սևրի պայմանագիրը: Թեմզայի ափին ասորական պատվիրակության ներկայացուցիչ դոկտոր Յոնանը հանդիպեց Դորին օֆիսի արևմտարական ու կոշտ վերաբերմունքին:

Թեև հուսահատության եզրին հասած ասորիների քախանձանքներին ընդառաջելով Ազգերի լիգան ասորական հարցը մտցրեց 1922-1923 թթ. տեղի ունեցած Լոզանի կոնֆերանսի օրակարգի մեջ, սակայն այդ հարցը կոնֆերանսում տապալվեց: Անգլիացիներին ասորիները հարկավոր էին Իրաքում քրդերին ու արաբներին հակակշիռ ստեղծելու համար, իսկ ֆրանսիացիներին ասորական հարցը բնավ չէր հուզում, ընդհակառակը, այն կարող էր անցանկալի կերպով արտացոլվել Սիրիայում իրադրության վրա: Թուրքերն էլ, արագորեն կռահելով, որ Անտանտի տերությունները ասորական խնդիրը բարձրացրել են լուկ տակտիկական նպատակներով, Իսմեթ Ինենուլի բերանով պատասխանեցին վճռական «ոչ»-ով: Հենց կոնֆերանսի օրերին թուրքական իշխանությունները 20 հազար ասորիների Թուրքիայի տարածքից փտարեցին դեպի Իրաքի սահմանները, այսպես կոչված բքյուսեյլան գիծ: Ազգերի լիգան ոչ մի քայլ չձեռնարկեց ասորական խնդրի լուծման, այդ ժողովրդին որևէ օգնություն ցուցաբերելու ուղղությամբ: Լոզանի պայմանագրի կնքումից հետո ասորիները կանգնեցին իրենց ազգային և մշակութային արժեքները կորցնելու վտանգի առաջ: Նրանք չէին կարող իրենց լեզվով հոգևոր և մշակութային գործունեություն ծավալել, զարգացնել իրենց ավանդույթները: Ասորական գյուղերում բացվեցին թուրքական դպրոցներ: Գյուղեր

գործողվեցին հատուկ հսկիչներ: Բացի այդ, աշխատանք էր տարվում րնդիհանրապես վերացնել աստրիի ժողովուրդի համայնքները:

1923 թ. հոկտեմբերի 29-ին Թուրքիան հռչակվեց հանրապետություն՝ նախագահ Մ. Բենալի գլխավորությամբ: Սինչև այս ժամանակաշրջանը՝ 1919-1923 թթ., Մ. Բենալի թուղփությամբ սպանվեցին հազարավոր աստրիներ. միայն նրա համար, որ քրիստոնյա էին⁹: Նոբաստեղծ պետության քաղաքականության հիմքում դրվեցին երկթորութերի քաղաքական և ռազմակսւն զաղափարները: Էթնիկական զտումն յլրագործելու համար փոփոխություններ կատարվեցին կրթության և մշակույթի ուրրտներում: Օրինակ՝ 1928 թ. նոյեմբերի 3-ի որոշմամբ Թուրքիայի տարածքում բացի թուրքերենից արգելվեց այլ այբուբենի գործածումը, որոշվեց Թուրքիայում ստեղծել մեկ միասնական մշակույթ՝ մյուս ժողովուրդների մշակույթների հիման վրա, փոխվեցին ոչ թուրքական ծագում ունեցող բնակավայրերի անունները, սյլ ազգերի ներկայացուցիչներին, այդ թվում մսև աստրիներին պարտադրեցին փոխել ազգանունները:

Այսպիսով, վարելով քրիստոնյաների ծուլման քաղաքականություն և չճանաչելով այլ ժողովուրդները գոյությունը Թուրքիայում, քեմալականները հրով ու սրով պահպանում էին երկրի բնակչության միատարրությունը: Այդ ճանապարհին ամեն խոչընդոտ ենթակա էր վերացման:

1925 թ. դեկտեմբերի 26-ին Ազգերի լիգուն Հաքյարին հանձնում է Թուրքիային, իսկ Մոսուլը՝ Իրաքին՝ ի չլք դարձնելով ասորական ինքնավարության հողյները: Այսպիսով, ասորիների վրա տնտեսական և այլ կարգի ճնշումներ գործադրելով՝ վերջիններիս պարտադրեցին լքել իրենց պապենական հողերը: Ասորի ժողովուրդը դարձավ օտարական իր իսկ պատմական հայրենիքում, ուր ապրում էր դարերով: 1925թ. դեկտեմբերի 16-ի տխրահռչակ որոշումը ստիպեց աստրիներին Իրաքում բնակվել բրիտանական հովանո ներքո: Կյանքն այստեղ անտանելի էր: Աստրիները պահանջում էին վերադարձի երաշխիքներ: Մակայն անգլիացիները նպատակ չունեին իրենց ձեռքերից բաց թողնել աստրի զինվորներին և բանվորներին: Նրանց սիրաշահելու համար, անգլիացիները Մոսուլի վիլայեթում տարածեցին «Ասորական թագավորության» ստեղծման վարկածը¹⁰: Այս կերպ նրանք ցանկանում էին գրկել Ֆրանսիային Մոսուլի վիլայեթի նկատմամբ հավակնություններից և աստրիներին պահել իրենց ճամբարում: Այսպիսով, Մոսուլի նավթի շուրջը բորբոքվում պայքար, որը տևում է ութ տարուց քիչ ավել և ավարտվում անգլիացիների հաղթանակով: Այդ հաղթանակը ձեռք բերելու մեջ ևս անկասկած կարևորագույն դեր խաղաց ասորական հարցը: Կարևոր է մսև նշել, որ շնորհիվ ռազմաշումչ աստրիների ջսուքերի, որոնք վճռականորեն պաշտպանում էին Իրաքի սահմանները, թուրքերին չհաջողվեց ռազմական ճանապարհով գրավել հյուսիսային Իրաքը: Մակայն ամ-

բողջ խնդիրը կայանում էր նրանում, որ այդ բոլորից իրենք ասորիները ոչինչ չչահեցին:

1932 թ. Իրաքում բրիտանական «հովանավորչության» ժամկետը լրանալուց հետո 70 հազար ասորիներ խնդրանքով դիմեցին իրենց բնակավայրերում հողակտորներ ստանալու համար: Սակայն Բաղդադը թշնամաբար ընդունեց «երախտամոռ» ասորիների այդ բնական ու համեստ պահանջը և ուժեղացրեց իր բռնաճնշումները: Իսկ անգլիացիները, որոնք այլևս ասորիների ծառայությունների կարիքը չունեին, լքեցին նրանց, այդ ժողովուրդի ճակատագիրը թողնելով բախտի քմահաճույքին: Ավելին, երես թեքելով իրենց նախկին դաշնակիցներից, անգլիացիները նրանց մտանցին Իրաքի հետադիմության ձեռքը, որը չհապաղեց հաշվեհալոյար տեսնել ասորիների հետ՝ կազմակերպելով նրանց ջարդերը:

1933 թ. հուլիսի 18-ին Մար-Շիմունը Իրաքում համարվեց անցանկալի անձնավորություն և ստիպված եղավ մեկնել Կիպրոս: Այստեղ նա իր ծայրը բարձրացրեց բրիտանական անտարբերության դեմ: Ի պատասխան դրան, անգլիացիները սկսեցին կրկին սեպ խրել ասորիների, քոլեբրի և արաբների միջև՝ փորձելով ասորական հարցը լուծել վերջիններիս վերջնական ոչնչացմամբ:

Ըստ Ռ. Ստաֆֆորդի, որն Իրաքի արտաքին գործերի նախարարության նախկին վարչական տեսուչն էր՝ «Ասորական հարցն ինքնին քաղաքական հարց է»¹¹: Եվ այդ քաղաքական հարցը անգլիացիները փորձում էին լուծել այդ ժողովուրդին ամեն կերպ նեղելով:

1933 թ. օգոստոսի վերջին, երբ 1000 ասորիներ փորձում էին Սիրիա՝ ֆրանսիական հովանավորչության գոտի տեղափոխել իրենց ընտանիքները, Տիզրիս գետի ավազին Իրաքի իշխանությունները գեներ գործադրեցին նրանց նկատմամբ: Ասորիները պատասխան քայլերի դիմեցին և հաջողությամբ անցան Սիրիա: Իրաքյան բանակը այս պարտության վրեժը լուծեց ասորական գրողների խաղաղ բնակչությունից: Միայն Սեմմել ասորաբնակ գյուղում զոհվում է երեք հազար մայր: Սեմմելի եկեղեցում հայտնաբերվում են ողջակիզված երեխաների բազմաթիվ դիակներ: Պետք է նկատել, որ այս ջարդերին իրաքյան կառավարությունը ոչնչով չխույճողոտեց: Ավելին, ջարդերի կազմակերպիչը ստացավ զենք-թափ կոչում: Այս դեպքերի մասին վկայող իրաքյան արխիվները փակվեցին թագավոր Ֆայսալ I-ի մահից հետո:

Այն, որ 1933 թ. ասորիների կոտորածներն Իրաքում անգլիացիների ձեռքի գործն է, կասկած չկա: Ռ. Ստաֆֆորդն այդ կապակցությամբ գրում է. «Կասկած չկա, որ 1933թ. դեպքերը հարված հասցրեցին Անգլիայի հեղինակությանն Իրաքում, ինչպես նաև ամբողջ Արևելքում: Իրաքի բնակչությունը, արդարացի, թե՛ ոչ, գտնում է, որ մենք դավաճանեցինք մեր ընկերներին՝ ասորիներին»¹²:

1933 թ. ուղբերգական դեպքերը պատճառ հանդիսացան, որ ասորիները ցրվեն աշխարհով մեկ. սկզբում՝ սահմանակից երկրներ, ապա՝ Եվրոպա, Ամերիկա և Ավստրալիա:

Ֆավով պետք է նշել, որ ասորիներն էլ իրենց հերթին դասեր չքաղեցին պատմությունից և, մոռանալով անցյալի դառն ճակատագիրը, 1941թ. ապրիլ-մայիս ամիսներին մտան ռազմական կոնֆլիկտի մեջ՝ ի շահ Բրիտանիայի: Իրաքում տեղավորված Royal Air Force անգլիական բազան 1500 ասորիների շնորհիվ փրկվեց կոյժամուժից: Նշենք, որ Իրաքի պարտությունը կարևոր էր նացիստական Գերմանիայի դեմ պատերազմի ելքը Մերձավոր Արևելքում որոշելու համար:

1945 թ. մայիսի 7-ին ասորիների հոգևոր առաջնորդ Մար-Շիմունը ելույթ ունենալով ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայում, փորձեց ստանալ մեծ տերությունների աջակցությունը՝ իր ժողովրդի դատը սլաշտպանելու խնդրում, սակայն կրկին ապարդյուն:

Այսօր աշխարհով մեկ սփռված ասորի ժողովուրդը մարդու իրավունքների հարգման, ինքնավար պետություն ունենալու կարիք է զգում և շարունակում է իր դարավոր ու սուրբ պայքարը: Ասորիների հարցը միջազգային լուծում է պահանջում: Այս խնդիրն առ այսօր դուրս է մնացել համաշխարհային հասարակայնության ուշադրությունից, որի ուղղությամբ անհրաժեշտ են բոլոր գիտական ուսումնասիրություններ և լայն քաղաքական քննարկումներ սուրբ երկրների պաշտոնական շրջանակներում՝ ի պաշտպանություն ևսորի ժողովրդի և ի նպաստ պատմական արդարության վերականգնման:

ANAHIT KIIOSROYEVA

ASSYRIANS AFTER THE FIRST WORLD WAR

During WWI Assyrians as well as Armenians underwent massacres and deportation. 1914-1918 in Ottoman Turkey and adjoining countries where about 1.000 000 Assyrians lived according to measures of international law the real genocide took place.

The falling of Ottoman Empire evoked hopes of getting an autonomy among Assyrians. A few Assyrian delegations took part in Parisian conference, 1919. The delegation headed by

advocates Sayid Antuan Namek, Rustem Nedjebi and doctor Jean Zebuni which arrived from Constantinople was the most active. They came out in favour of an idea of establishing autonomy

and then independent state. According to this program Diyarbekir, Mosul vilayets, Urfa, Dcr- Dzor, the province of Seyerd /vilayet of Bitlis/, the harbour Alexandret in the Mediterranean Sea and the territory near Shade-ele-Arab /the Persian Gulf/ had to be included in the statc. But instead of these aspirations the Sevr pact gave to the

Assyrian people only "the guarantee of defence" but in case of establishing autonomous Kurdistan.

In 1923 in Lozan the conference put an end to all the illusions. Here the Assyrian matter wasn't even auditioned. Just in the days of the conference Turkish authorities exiled 20,000 Assyrians from Turkey to the bounds of Iraq to the so-called "Brussels line". The League of Nations didn't take measures for settling the Assyrian matter, for helping the people either. And what is more on 26 December 1925 the League of Nations bringing to naught hopes of autonomy transferred Hakkary to Turkey and Mosul to Iraq. The Assyrians became aliens on their own historical land.

The tragic events of 1933 in Iraq caused Assyrians' migration to all over the world. On 7 May, 1945 giving a speech at the General Assembly of the UNO the chief ecclesiastic leader of the Assyrians Mar-Shimoun made unsuccessful attempt to receive a powerful backing from Great Powers for settling the Assyrian matter. On 7 May, 1945 giving a speech at the General Assembly of the UNO the chief ecclesiastic leader of the Assyrians Mar-Shimoun made unsuccessful attempt to receive a powerful backing from Great Powers for settling the Assyrian matter.

The international decree should not be to eliminate Assyrians from history. They should not be considered as a people who disappeared off the face of the earth at the time of the collapse of their empire. Assyrians hope that countries such as Turkey harbouring such a past will be compelled to evaluate their past with objectivity and humanitarianism so that future evils may be forestalled.

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Վարդանյան Ե., Անապատն անապատ, Վենետիկ, 1923, էջ 53:
2. Նույն տեղում, էջ 111-112:
3. Мар-Юханна Я. И., Мемуары, Т., 1966, с.105.
4. Матвеев К. П. (Бар-Маттай), И. И. Мар-Юханна, Ассирийский вопрос во время и после первой мировой войны, М., 1968, с. 80.
5. Брукс М., Нефть и внешняя политика, М., 1947.
6. Gilliana Sh. Z., Assyrians in the Wilderness, Chicago, 2000, p. 57-58.
7. ՀՀ ՊԿՊԱ, ֆ. 200, ց. 1, գ. 575, ք. 9:
8. Բաղդյան Գ., Վանի նահանգը 1840-ական-1914թթ. (վարչա-քաղաքական և դեմոգրաֆիական ուսումնասիրություն), «Բանբեր Երևանի համալսարանի», N 3, Ե., 1986, էջ 22:
9. News-week, 1988 may.
10. Stafford R.S., The Tragedy of the Assyrians, London, 1935, p. 119.
11. Նույն տեղում, էջ 207.
12. Նույն տեղում: